

УДК 101.8:316.3 0875

В.Г.ВОРОНКОВА (доктор філософських наук, професор, зав. кафедри менеджменту організацій)

Запорізька державна інженерна академія, Запоріжжя

valentina-voronkova@yandex.ru

**ФОРМУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНО-РЕФЛЕКСИВНОЇ МОДЕЛІ
САМОУПРАВЛІНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ
КОНТЕКСТ**

В статті дається аналіз формування самоуправлінського суспільства як нового соціального феномена, що розвивається в контексті цивілізаційного контексту; відзначається, що фундаментальною властивістю синергетично-рефлексивної моделі являється складність, під якою розуміється здатність до самоорганізації створювати самоорганізовані системи; фундаментальним механізмом, що забезпечує реалізацію нелінійності розвитку, виступає біфуркаційний механізм, що забезпечує діяльність самоуправлінського суспільства

***Ключові слова:** синергетично-рефлексивна модель, самоуправлінське суспільство, самоорганізація, цивілізаційний контекст, біфуркаційний механізм, поліфуркаційний механізм*

Вступ

Актуальність дослідження формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства в контексті цивілізаційного контексту має велике теоретичне і практичне значення, так як це тема є достатньо інноваційною. У самоуправлінському суспільстві (на відміну від директивно-централізованого) основним регулятором поведінки являються не директиви, а внутрішні переконання людей, які самостійно вибирають поведінку в умовах жорстко зафіксованих правових норм. Для самоуправлінського суспільства характерним є примат норм права над адміністративними нормами, які приводяться у відповідність з законами держави. В основі самоуправлінського суспільства лежить правова норма, яка передбачає відміну будь-яких адміністративних приписів, що суперечать законам держави, якщо навіть ці приписи видаються високопосадовцями і виходять із самих «компетентних органів». Така система може нормально функціонувати тільки при розвинутій правосвідомості громадян, при повазі до їх законів. Все це означає демократизм самоуправлінського суспільства, наявність правових гарантій захисту громадян від адміністративного примусу. Самоуправлінське суспільство передбачає ринкові відносини, у яких функціонує більшість самостійних виробників. Економіка для збереження стійкості і динамічного розвитку у рамках такого суспільства потребує від працівника устремління до змін, орієнтації на досягнення максимальних результатів у праці тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Суттєвий внесок у дослідження проблем самоуправлінського суспільства здійснили: В. Авер'янов, В. Андрущенко, Г. Атаманчук, В. Бех, В. Бакуменко,

Р. Войтович, В.Воронкова, В. Голуб, І. Грицяк, Б. Гурне, Д. Зеркін, В. Ігнатов, Ю. Кальниш, С. Кіндзерський, В. Князєв, В. Козбаненко, В. Малиновський, В. Мамонова, В. Мартиненко, О. Машков, І. Надольний, Н. Нижник, О. Оболенський, Г. Райт, І. Розпутенко, Г. Саймон, С. Серьогін, Ю. Сурмін, О. Сушинський, В. Тертичка, В. Тронь, С. Фаренік, С. Хаджирадева, В. Цветков, С. Чукут, Ю. Шаров, І. Шкурат та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Важлива особливість самоуправлінського суспільства – збільшення різноманітності цивілізованих форм економічного і соціального життя, що сприяє розвитку демократії і кооперативної діяльності. Мета самоуправлінського суспільства – це заснований на принципі зворотного зв'язку цілеспрямований вплив на елементи суспільства як цілісної системи для оптимально організованого ефективного функціонування і розвитку, тобто досягнення можливо розумного (необхідного і достатнього) рівня задоволення матеріальних і духовних потреб членів суспільства за рахунок найбільш ефективного і раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів.

Новизна

Формувати працівника з такими якостями здатна система самоуправлінських інститутів, яка підпорядковується наступним принципам і здатні сприяти формуванню самоуправлінського суспільства: 1. Повинна бути забезпечена різноманітність організаційних форм функціонування соціальних інститутів. 2. Для нормального функціонування суспільства повинна бути забезпечена певна автономія соціальних інститутів від політики та ідеології, вони повинні формуватися і розвиватися на основі потреб суспільства і особливостей діяльності кожного інституту. 3. В рамках самоуправлінського суспільства повинна забезпечуватися оптимізація соціальних гарантій та еквівалентність у відносинах «людина-суспільство», а також між людьми, що передбачає розвиток ринкових начал при функціонуванні соціальних інститутів, а де й, можливо, забезпечення раціональності у відносинах, які виключають соціальне споживацтво і паразитизм, сприяючи формуванню відповідальності і чітких моральних орієнтирів. 4. Таке суспільство передбачає наявність «абсолютних» морально-правових норм, що потребують формування креативної особистості з відповідною динамікою матеріальних, соціальних і культурних потреб.

Мета статті

- сформувати рефлексивно-синергетичну модель самоуправлінського суспільства;
- виявити поняття самоорганізації, що знаходиться в основі моделі само управлінського суспільства;
- сформувати детермінанти оптимізації самоуправлінського суспільства та розкрити його перевали.

Викладення основного матеріалу

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства наступні закони. Закон самоорганізації суспільства – це закон підпорядкування систем одна одній, але головне, щоб всередині системи був вироблений механізм самоналагодження управління як єдиній цілісній системі. Здатність системи управління протистояти хаосу і турбулентності в умовах само налагодження системи є умовою досягнення стійкості і ефективності. Управління в самоуправлінській системі розглядається як єдність підсистем управління, завдяки яким здійснюється управлінська взаємодія. Якщо зміни, або флуктуації параметрів підсистем є великими, то модель самоуправлінського суспільства втрачає свою якісну визначеність. Життєздатна управлінська система може бути створена на основі використання природного потенціалу самоорганізації з використанням її власних законів.

Самоуправлінська система, що безперервно змінюється, є єдністю внутрішніх і зовнішніх умов свого існування. Час існування системи залежить від того, який вибір вона здійснює у точках біфуркацій (поліфуркацій). Тому необхідно усвідомлення переходу від лінійного до нелінійного процесу; нових синергетичних уявлень, біфуркації і самоорганізації (станів, коли попередні форми організації вже суперечать часу); нової оцінки хаосу; вибору одного з альтернативних варіантів подальшого розвитку. Суб'єкт і об'єкт управління в самоуправлінському суспільстві виконують подвійну функцію - суб'єкт-об'єктну і суб'єкт-суб'єктну функцію. Вся сукупність соціальних взаємодій повинна розглядатися як взаємодія суб'єкта і об'єкта управління. Як суб'єкт (керуюча система), так і об'єкт (керована система) мають складну, багаторівневу структуру. У якості суб'єкта самоуправлінського суспільства виступають і соціальні інститути, і організації (у тому числі суспільні), і виробничі колективи, і особистості. У кінцевому рахунку, управлінські рішення фактично приймають реальні особистості, які наділені відповідними повноваженнями, передбачають високу міру відповідальності. До суб'єкта самоуправлінського суспільства пред'являються підвищені вимоги: компетентність, наявність саме управлінського складу розуму, який, з однієї сторони, формується всією системою виховних і освітніх засобів, а з іншої – передбачає і природну талановитість. Необхідною умовою прийняття суб'єктом ефективного управлінського рішення і здійснення розумного контролю за виконанням являється висока якість інформації, її повнота, сучасність і оперативність отримання, а також перероблення. Все це передбачає глибокі і ґрунтовні знання суб'єктом істотних властивостей, станів, тенденцій руху керованого ними об'єкта, а також умов його існування. У цьому заключається компетентність керуючого органа чи посадової особи. Об'єктом управління, у будь-якій формі і на будь-якому рівні він не виступав би (будь-то підприємство, організація, установа чи навіть суспільство у цілому), реально і фактично являються люди: колективи чи окремі особистості, які наділені відповідними людськими якостями –

розумом, волею, талантом, а тому здатні приймати відповідні рішення і виконувати їх. У цьому відображається фундаментальна закономірність всіх соціальних процесів: щоб бути реалізованим, будь-який з них повинен «олюднитися», тобто втілитися у діях конкретних людей.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства взаємовідносини суб'єкта і об'єкта. Суб'єкт - об'єкту взаємодію між державою і суспільством важко назвати взаємодією. Це скоріше односторонній прямолінійний вплив об'єкта на суб'єкт (лінійна парадигма). Зворот ний зв'язок у такій системі відсутній, носить насильницький характер. Формування і розвиток самоуправлінського суспільства на демократичних засадах вимагає від науки і практики розгляду суспільства не як об'єкта, а як суб'єкта, що веде до принципової зміни наукової парадигми. В результаті державного будівництва ми отримали не зовсім суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу. Тобто необхідно змінити алгоритм суспільного розвитку. Суб'єкт і об'єкт управління - це поняття відносні: при одній взаємодії людина виступає як суб'єкт, при іншій – як об'єкт управління. І навіть у межах однієї і тієї ж взаємодії суб'єкт управляється зі сторони об'єкта, який у цьому випадку виступає вже у якості суб'єкта управління. При цьому ефективне управління можливе тільки при умові розумного контролю і за своїми рішеннями, і за їх виконанням не тільки зверху, але й знизу: безконтрольний працівник, як правило, морально розпадається, в той же час це відбувається і з керівником. Принцип зворотного зв'язку, що характеризує у самому загальному вигляді самоуправлінське суспільство, базується на розкріпаченій волі об'єкта управління. *Формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства* в контексті цивілізаційного контексту означає цілісність, побудовану як спеціально структуровану і координовану систему, пов'язану з оточуючим середовищем. Саме така цілісність у відкритій системі взаємодіє з оточуючим середовищем для свого виживання, використовує ресурси оточуючого середовища і постійно змінюється, адаптуючись до оточуючого середовища. Кожна матеріальна система (організація) прагне зберегти себе (вижити) і використовує для досягнення цього весь свій потенціал (ресурс), взаємодіючи з оточуючим середовищем. Ресурси – це компоненти забезпечувальної діяльності, що включають енергію, матеріали, устаткування, виконавців тощо. Відповідно до кожної сфери діяльності можна визначити функцію потреби в ресурсах. Структура управління в самоуправлінському суспільстві – це сукупність стійких зв'язків об'єктів і реалізованих у конкретних організаційних формах, що забезпечують цілісність управління і його тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних внутрішніх і зовнішніх змінах. Управління як єдиний соціальний організм – це цілеспрямована координація суспільного процесу відтворення, яке охоплює управління матеріальними об'єктами, похідна від власності, що в оптимальному варіанті забезпечує ефективне виробництво продуктів і послуг, їх раціональний розподіл як в цілому, так і в окремій організаційній структурі.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства складність, під якою розуміється здатність до самоорганізації, ускладненою своєю просторово-часовою структурою на мікрорівні в силу змін, що відбуваються на цьому рівні. Розрізняють три типи процесів самоорганізації: 1) самонародження організації, тобто виникнення із деякої сукупності цілісних об'єктів певного рівня нової цілісної системи із своїми специфічними закономірностями; 2) процеси, завдяки яким система підтримує певний рівень організації при зміні зовнішніх і внутрішніх умов функціонування; 3) процеси самоорганізації, пов'язані з розвитком систем, здатних накопичувати і використовувати минулий досвід. Саморегуляція – це цілісне функціонування живих систем різних рівнів організації і складності. Саморегуляція є одним із рівнів регуляції активності цих систем, який виражає специфіку реалізуючих її психічних засобів відображення і моделювання дійсності, в тому числі рефлексії суб'єкта. Саморегуляція здійснюється в єдності енергетичних, динамічних і змістовно-сміслових аспектів. Як синергетика, так системний аналіз і системний синтез досліджують феномени самоорганізації, сумісну дію багатьох підсистем, в результаті яких виникає відповідне функціонування. Згідно з Г. Хакеном, в багатьох випадках самоорганізація виникає із хаотичних станів, тобто саме із хаотичних станів виникають високо упорядковані просторові, часові і просторово-часові структури.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства фундаментальним механізмом, що забезпечує реалізацію самоуправління, виступає біфуркаційний механізм. Біфуркаційний перехід – це об'єктивація (вибір системи) одного із варіантів розвитку, перехід системи в стан, радикально відмінний від висхідного. Чим складніше система, тим більше біфуркаційних переходів буде на її шляху. Проте вже первинна біфуркація верифіціює еволюційний процес, обумовлюючи його принципову нелінійність і поліваріантність. Феномен біфуркації є джерелом інновацій і диверсифікацій, оскільки саме завдяки їй в системі з'являються нові рішення. Відповідний інваріант системи, що не залежить від меж екзистентності, називають структурою. Структура – це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує відтворення при змінних умовах. В холістичному розумінні структура прирівнюється до системи, яка розуміється як елементи плюс зв'язки між ними. Холістичне визначення поняття “структура” визначається такими характеристиками, як цілісність чи єдність. Структура повинна відповідати трьом умовам: 1) цілісності; 2) трансформації; 3) саморегулюванню. Вже у вченні І. Канта можна знайти зв'язок частин будь-якого організму, створеного з певною метою. Ідеальна частина (зокрема, управлінська) може бути створена тільки на основі використання природного потенціалу самовідтворюючої системи з врахуванням її власних законів, наприклад, механізму самоуправління.

Формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства в його цивілізаційному контексті пов'язане зі здатністю

підпорядковувати організацію не ззовні нав'язаними системами, а в здатності створювати самоорганізовані системи із вже даних елементів у даному конкретному середовищі. Іншими словами, система повинна відповідати реальним фізичним умовам самозбереження і саморозвитку системи, слугувати певним функціям і цілям розвитку, **бути автопоезійною**. Тим більше, що функції системи не повинні декларуватися, а передвизначатися відповідним чином спроектованою структурою. Адже неможливо зшити собі костюм згідно з чужою міркою і моделями, точно також не можливо побудувати нове „суспільство з людським обличчям” згідно з чужими схемами і моделями розвитку. Дуже часто декларована роль організації не співпадає з роллю, фактично нею виконуваною, тому система являє собою єдність тотожності і відмінності, відображає єдність внутрішніх і зовнішніх умов свого існування.

Структура суспільства, так і управління суспільством, не являє собою на певному відрізку часу єдиний соціальний організм, хоча сьогодні створюються і територіальне самоуправління, і муніципальні самоутворюючі громадян, що забезпечують розвиток і самозбереження відповідного середовища для своїх громадян; створюються регіональні самоуправлінські одиниці. Проте управління як єдиний соціальний організм розпадається на ряд самоуправлінських одиниць. Деякі нежиттєстійкі управлінські одиниці імітують життєдіяльність організму, так як в їх системі порушені деякі необхідні взаємозв'язки. Елементи зовнішнього середовища повинні корелювати поміж собою, створюючи більш чи менш стійкі просторово-часові структурно-процесні структури, обмежуючи свободу змін зовнішніх для організму параметрів (наприклад, прийняття певних законів).

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства управлінська система, яка, флуктуючи, переміщається в певному базовому просторі, в якому змінена взаємодія з середовищем, що не викликає порушення рівноваги її стану. Таку направлену дію слід назвати дрейфом (повільно направлена дія певних частин – організацій, інститутів). Проте зміни системи можуть бути різними: 1) є цілеспрямовані зміни системи в порядку реалізації певного плану; 2) але є дрейф, який відбувається мов би сам по собі, прямуючи до змін економічних, соціальних, політичних. Він проявляється в зміні пріоритетів, режимів функціонування, процедур, виявляє себе часто “де факто”. Чим менш жорстко і однозначно визначені параметри елементів і регламентовані зв'язки між ними, тим більший простір для дрейфу між ними. Така система менш ефективна, але більш живуча (наприклад, тоталітарні режими були менш ефективними в економічному плані, але більш ефективними в плані ідентифікації з суспільством). Велика вірогідність того, що дрейф може привести систему не до того стану, до якого прагне система. Рух системи навколо креоду аналогічно прокоментувати як падіння м'ячика згори, хоча траєкторія його падіння буде різною. Тим більше, що в соціальних системах на дію креоду здійснюють вплив: 1) внутрішні флуктуації (боротьба

різних політичних сил); 2) випадкові зовнішні впливи; 3) інтенсивність цих впливів.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства деяка сукупність істотних параметрів, що відображають сили взаємодії між ними, але це не виключає можливості існування і інших взаємодій між іншими елементами системи. “Приховані” взаємозв’язки можуть приводити до утворення достатньо стійких субструктур, що пронизують мікроструктури. Чим складніше організм і складові його елементи, тим різноманітніші фактори, що на нього впливають, тим динамічніші і стохастичніші ці впливи, тим більший креодогенетичний ландшафт розгортається як поле для поведінки системи. Чим коротші відрізки креодів і частішими є біфуркації, тим в більшій мірі поведінка системи зумовлюється послідовністю виборів в точках біфуркацій, а ці вибори чи альтернативні повороти зумовлюються субструктурою системи, зумовлюючи ті чи інші субструктурні відносини. Ці субструктурні відносини концептуально оформляються і в специфічних ситуаціях стають ключовими. Тому мистецтво управління завжди заключається в тому, щоб передбачити точки “нестійкої рівноважності» в розвитку подій. Ознакою біфуркації завжди є зростання частоти і інтенсивності флуктуації, що потребує самобудови певної субструктури, налагоджуючи систему як оркестр.

Роль субструктур в поведінці управлінських організмів не можливо переоцінити ще й тому, що саме вони є фізичним субстратом, який робить можливим інформаційну взаємодію організмів поміж собою, всередині себе і з оточуючим середовищем. При русі навколо креоду, при відсутності біфуркацій і пов’язаних з ними актів вибору система не управляється, а направляється рівнодійними навколо креоду силами. Якщо в такій системі існує орган управління, то його єдина роль – боротьба з флуктуаціями. Якщо вибір в точках біфуркацій здійснюється випадковим чином, то це буде лише стохастична (неупорядкована) активність і про ефективне управління не може йти мови. Суб’єктом прийняття рішень, що здійснює використання інформації, може бути система в цілому чи її окремий елемент, органічно включений у функціонувану структуру і детермінований нею, є частиною того чи іншого процесу самоорганізації і самосвідомість.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства управління діє як єдиний соціальний організм, всі параметри управляючої системи діють організовано і ефективно. Якщо взаємодія через “попередження” є чіткою, а не дезорганізованою, то повинно бути співпадіння тезаурусів. Саме в організмах складної системи основною формою взаємодії є інформаційна взаємодія. Саме тому ефективність функціонування в таких системах визначається багатством мови, розвитком інформаційної структури і збігом тезаурусів взаємодіючих елементів. Організація управління і самоуправління потребує певної підготовки елементів системи, їх

самодобудови, щоб тезаурус всіх складових збігався, роблячи можливим швидке взаєморозуміння. Рушійною силою самоорганізації активності будь-якого організму є устремління до самозбереження системи в плинному зовнішньому середовищі. Програмування діяльності заключається у виборі конкретних цілей чи деяких результатів майбутньої активності, що виявляється засобом для ефективного функціонування системи як єдиного цілого.

Управління відцентровим рухом потребує точного вибору при найменшому супротиві в даний момент; при відцентровому русі переважає часто негативна мотивація (влада натовпу, охлократія, камуфляж, популізм). Напроти, доцентровий (цілеспрямований) рух характеризується дією позитивної мотивації, що притягує організм в певну точку простору, пов'язану з досягненням обраної мети. При відцентрованому русі слід мати точну інформацію про вибір тієї чи іншої дії в точках біфуркації, тобто володіти інформацією, так як вибір шляху може бути як цілеспрямованим, так і випадковим. Попереднє накопичення інформації може врятувати від ризику, пов'язаного з випадковим пошуком. Іноді випадковий пошук може привести до бажаного результату, але поведінка самоорганізованої системи не завжди буває конструктивною. Випадковий пошук може слугувати засобом подолання деякого негативного впливу на систему. Структура є неоднозначним системним поняттям, в залежності від рівня розвитку пізнання вона несе різне смислове навантаження. Під структурою розуміють образ, стійке бачення взаємних відношень елементів цілісного об'єкта. Саме форма історично передувала поняттю структури як сутності об'єкта. При обґрунтуванні поняття структури оперують категорією системи, з позицій якої структура відображає закономірну картину зв'язків елементів; структура є багатоманітність елементів, які знаходяться у взаємодії в специфічному порядку для здійснення функцій. Структура відтворює взаємозв'язки складових частин системи, структура означає організованість системи, упорядкованість її елементів і зв'язків. Розрізняють наступні структури: 1. Мережна структура – декомпозиція складної структури – в часовому вимірі. 2. Ієрархічна структура – ієрархічні структури існують в неживій природі, біологічній, соціальній, економічній, політичній сферах, в автоматичному управлінні, системах обробки інформації. 3.

Стратифікаційна структура – при відображенні складної системи необхідний компроміс між простотою опису, збереженням цілісності об'єкта. Структурний аналіз направлений на виявлення структури (єдиних структурних закономірностей) як сукупності відносин, інваріантних при деяких перетвореннях. Таким чином, самоорганізація – це 1) один із процесів самоуправління, що означає перехід досліджуваного об'єкта із одного якісного і кількісного стану в інший, більш високий; 2) один із найважливіших принципів організації особистої праці керівника, який заключається в необхідності використання в повсякденній роботі раціональних прийомів і методів планування.

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства самоорганізовані системи як самоуправлінські системи, в яких при певних умовах виникають кооперативні ефекти; ці системи відрізняються хаотичністю, непередбачуваністю поведінки, здатністю змінювати структуру при збереженні цілісності і вибору найкращого. Самоорганізацією в динамічній і дисипативній системі називають здатність створювати власні структури чи динаміку поведінки для компенсації зовнішніх вибухів, чи змінювати їх, адаптуючись до умов оточуючого середовища. Самоуправління – це 1) внутрішній вплив, що виробляється самою системою. Будь-яка складна система передбачає вже в силу своєї ієрархічної побудови наявність самоуправління: її підсистеми зазнають (на собі) не тільки зовнішній управлінський вплив, але і в міру своєї самостійності (автономності) чи незалежності від центру виробляють самі певні методи – внутрішні впливи; 2) спосіб, режим управління організації, при якій основні функції управління її діяльністю здійснює сама організація без зовнішнього тиску; 3) релевантна властивість будь-якої складної системи реалізувати свої основні функції для самозбереження і саморозвитку; 4) соціальний демократичний інститут, форма участі індивіда, тієї чи іншої соціальної групи, колективу у вирішальних фазах конкретного управління. Розрізняють самоуправління: індивідуальне, групове, суспільне, виробниче, господарське, економічне, політичне, місцеве, студентське тощо.

XX століття слід охарактеризувати як час накопичення сил, еволюційну паузу, що називається точкою біфуркації (роздвоєння), станом невизначеності і нестійкої рівноваги, що виникає в процесі формування нової управлінської системи. Чим складнішим є управлінський організм і елементи, що входять до нього, тим багатоманітніші фактори, що на нього впливають, тим динамічніші і стохастичніші ці впливи, що детермінують розгалужений креодогенний ландшафт, що розгортається як поле поведінки системи. Мистецтво політика завжди заключається в тому, щоб передбачити точки нестійкої рівноваги в розвитку подій і здійснити необхідний управлінський вплив на всі підструктури, долаючи стохастичну активність елементів на всіх рівнях: локальному (місцевому); субнаціональному, національному, субраціональному (міждержавному), глобальному або світовому. Із хаосу та неупорядкованого руху стохастичних елементів підсистеми при раціональному та ефективному управлінні може виникнути самоорганізація, яка при ефективній командній роботі здатна привести до стабілізації та сталого розвитку суспільства. Один з прикладів моделі самоуправлінського суспільства Фінляндії (хоча і не зовсім ідеальної), економіка якої визнана однією з інноваційних, включає наступні принципи, які відрізняють соціально-орієнтований розвиток: 1) майже половина чи більше валового продукту країни повинна створюватися і перерозподілятися, виходячи з соціальних, а не ринкових критеріїв, що лежить у сфері альтернативної економіки чи економіки солідарності –

економіки соціально-орієнтованого розвитку; 2) головним суб'єктом соціального регулювання повинно стати громадянське суспільство, яке постійно бере на себе все більше функцій держави і тим самим знімає провали останньої. Тут присутня істотна закономірність: чим вищою є міра соціалізації держави, тим активнішою є її соціально-регулююча діяльність, тим менше державних чиновників, на які витрачаються державні кошти і нижчий рівень корупції; 3) послідовна орієнтація на перерозподіл ресурсів не від активно працюючих до утриманців, а навпаки, від утриманців - до тих, хто підвищує свій рівень кваліфікації з метою, щоб більш успішно працювати і в той же сприяти використанню державою прогресивного податку (на розкіш тощо); 4) використання соціальної підтримки для вирішення задач, які не може вирішити ринково-капіталістична система, а саме економічного забезпечення кожному гарантованого доступу для отримання базових життєвих благ: здоров'я, освіти, житла, мінімального доходу.

Висновки

В основі формування синергетично-рефлексивної моделі самоуправлінського суспільства наступні параметри:

1. Філософія нестабільності стимулює становлення нової методологічної культури науки, нової культурної свідомості, нового розуміння людством самого себе і свого сучасного стану в плюралістичному світі, яким стає сьогодні сучасний світ. Синергетика свідчить, що на всіх рівнях структурної організації буття, неврівновагомість виступає умовою і джерелом виникнення "порядку. Істотною особливістю самоорганізованих систем є їх здатність до самодобудови та самовідновлення.

2. З однієї сторони, флуктуації приводять систему в стан нестійкості, з іншої, - змістовно визначають результат самоорганізаційної зміни системи. Управління системами взагалі і соціальними, зокрема, пов'язано з проблемою вибору траєкторії еволюції систем: соціальні системи мають свої специфічні особливості, пов'язані як зі специфікою людського особистісного фактора, так і соціально-системними властивостями інформаційної системи, яка їм відповідає. Вивчення явищ самоорганізації, умов і напрямків самоорганізаційного збільшення, формування алгоритмів прогнозу (оптимізації) траєкторії суспільно-організованого розвитку слід назвати умовно синергетично-рефлексивною моделлю. Для створення синергетично-рефлексивної моделі слід використати такі концептуальні категорії, як мультиплікативність, суспільне середовище, взаємодія масштабів, власне інформаційне поле соціосистеми, рефлексивна взаємодія систем; "мультиплікативність" суспільно-активних значень, що проявляється внаслідок збільшення кількості інформаційних і фінансово-матеріальних потоків.

3. Синергетично-рефлексивна модель самоуправлінського суспільства вивчає підсистеми (груп елементів) різної природи; її предметом є дослідження проблем динаміки, встановлення рівноваги і взаємодії змінних, які приводять до виникнення просторових часових структур в

макрокосмічних масштабах, зумовлених кооперативним ефектом самоорганізації за рахунок переходів безладдя – порядок в різних сферах від фізики до філософії і економіки. Синергетично-рефлексивна модель управління складається із сукупності нелінійних процесів, зокрема динамічного хаосу як деякої зверхскладної упорядкованості.

4. Саморегуляція – властивість систем різних рівнів зберігати внутрішню стабільність завдяки їх скоординованим реакціям, що компенсують вплив змінних оточуючого середовища; активність, що направлена на досягнення поставленої суб'єктом доцільної цілі і передбачає створення моделі, а також її корегування в ході діяльності. Самоорганізація – це процес, в ході якого створюється, відтворюється чи удосконалюється організація складної динамічної системи. Процеси самоорганізації можуть мати місце тільки в системах, що володіють високим рівнем складності і великою кількістю елементів, зв'язки між якими мають не жорсткий, а імовірнісний характер.

5. Синергетично-рефлексивна модель управління XXI ст. зумовлюється потребами соціальної практики, які диктують необхідність філософської рефлексії феномена самоорганізації в умовах нестабільності, яка відповідає вимогам сучасних реалій, що в свою чергу зумовлює осмислення проблеми в її цивілізаційному контексті.

Перспективи подальших наукових досліджень

- побудова теоретичної моделі рефлексивно-самоуправлінського суспільства в умовах глобалізації шляхом теоретичного синтезу парадигмальних дискурсів;
- історико-теоретичні, методологічні та інституціональні засади рефлексивно-самоуправлінського суспільства в умовах глобалізації.

Список літератури

1. Ахиезер А.С. Дезорганизация как категория общественной жизни \ А.С. Ахиезер // Общественные науки и современность. – 1995. – №6. – С. 42-52.
2. Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
3. Бех В.П. Генезис соціального організму країни: Монографія. – 2-е вид., доп. / В.П. Бех. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.
4. Бех В.П. Генезис соціального організму країни: Монографія.- 2-е вид. / В.П. Бех .- доп. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 288 с.
5. Бех В.П. Социальный организм: философско-методологический анализ / В.П. Бех . – Запорожье.: «Тандем-У», 1998. – 186 с.
6. Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ / В.П. Бех. – Запорожье.: «Тандем-У», 1999. – 284 с.
7. Бех В.П. Саморегуляція соціального організму навчального закладу / В.П. Бех, Л.М. Семененко – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 330с.

8.Воронкова В.Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри). Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2008. – 254 с.

9. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.

10. Воронкова В.Г. Менеджмент у державних організаціях: навч. посібник. / Воронкова Валентина Григорівна. – К.: Професіонал, 2004. – 256 с.

11. Воронкова В.Г. Управление как единый социальный организм / В.Г.Воронкова // Нова парадигма: альманах наукових праць. – 1999. – Вип.10. – С.8-19.

12. Воронкова В.Г. Синергетически – рефлексивная модель управления как единого социального организма / В.Г.Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - Вип. 33.- Запоріжжя: ЗДІА, 2005. – с.8-19

Надійшла до редакції 20.03.2012р.

В.Г.ВОРОНКОВА

Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье

ФОРМИРОВАНИЕ СИНЕРГЕТИЧЕСКИ-РЕФЛЕКСИВНОЙ МОДЕЛИ САМОУПРАВЛЕНЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА: ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЙ КОНТЕКСТ

В статье дается анализ формирования самоуправленческого общества как нового социального феномена, который развивается в контексте цивилизационного контекста; отмечается, что фундаментальной особенностью синергетически-рефлексивной модели является сложность, под которой понимается способность к самоорганизации создавать самоорганизованные системы; фундаментальным механизмом, который обеспечивает реализацию нелинейности развития, выступает бифуркационный (полифуркационный) механизм, который обеспечивает деятельность самоуправленческого общества

Ключевые слова: синергетически-рефлексивная модель, самоуправленческое общество, самоорганизация, цивилизационный контекст, бифуркационный механизм, полифуркационный механизм

V.VORONKOVA

Zaporozhye state engineering academy, Zaporozhye

FORMING OF SYNERGETICS-REFLECTION MODEL OF THE SELF-MANAGED SOCIETY: CIVILIZATION CONTEXT

In the article the analysis of independently managed society` forming as the new social phenomenon that develops in the context of civilization context is given; the fundamental feature of synergetics-reflection model is the ability to create an independent organization separate institutional system; the fundamental mechanism that provides an implementation of the non-linearity development is bifurcational (polifurcational) mechanism which ensures the activity of the self-managed society.

Key words: synergistic-reflective model, self-managed society, self-organization, civilizational context, bifurcational mechanism, polifurcational mechanism.